

کندر

به فارسی «کندر» و در کتب طب سنتی با نامهای «کندر» و «لبان»، «لیبان» و «لیبان ذکر» آورده شده است. به هندی لوبان و به فرانسوی انواع آن را *Olibanum*، *Encens m le*، *Encens indien* و به انگلیسی *Olibanum* و *Frankincense* گفته می‌شود. صمغ رزینی است که از گیاهی گرفته می‌شود. گیاه درختچه‌ای است از خانواده *Burseraceae* نام علمی آن *Boswellia carterii* Birdw. می‌باشد. این گونه در عربستان و حبشه می‌روید.

از گونه دیگری به نام *Boswellia serrata* Roxb. از همین خانواده نیز کندر گرفته می‌شود. این گونه در مناطق مختلف هندوستان می‌روید. از این گونه دو وارسته در هند دیده می‌شود یکی *Var serrata* که برگهای آن پوشیده از کرک است و دیگری *Var glabra* که برگهای آن صاف و بی کرک می‌باشد.

مشخصات گیاه مولد کندر - گونه *B. carterii*.

درختچه‌ای است کوچک پرشاخه، برگهای آن مرکب و متشکل از 7-15 برگچه. برگچه‌ها دندانه‌دار شبیه برگ بلوط و تمام گیاه پوشیده از کرک پنبه‌ای است.

این درختچه در عربستان و حبشه انتشار دارد.

معارف گیاهی، ج 6، ص: 252

مشخصات کندر

با شکافی که در تنه درختچه مولد کندر ایجاد می‌کنند شیرابه سفیدرنگی که همان صمغ رزینی کندر است از آن خارج می‌شود. این شیرابه در مجاورت هوا به تدریج سفت شده و به صورت کندر که در بازار عرضه می‌شود درمی‌آید. کندر صمغ رزینی است که در بازار به صورت قطعات کوچک و یا در ابعاد شاه‌بلوط فروخته می‌شود.

صمغی است خشک با طعم تلخ و معطر و کمی گس. معمولاً در تجارت دو نوع کندر عرضه می‌شود. یکی را از افریقا و دیگری را از هندوستان می‌آورند. کندر افریقا یا به شکل قطعات کوچک گرد اشکی و یا بزرگتر به قدر شاه‌بلوط. کندر اشکی به رنگ کاه است زیر دندان نرم می‌شود و اگر شکسته شود مقطع آن کدر و مانند موم می‌باشد و کندر شاه‌بلوطی قرمز رنگ و غیر خالص است.

و اما کندر هندوستان به صورت پارچه است بزرگتر از قطعات کندر افریقا، رنگ آن زرد کمی تیره و گرد و معمولاً دارای بو و طعم معطری می‌باشد، شبیه بو و طعم صمغ رزینی کاج.

در بازار غالباً کندر را با سانداراک و مصطکی مغشوش می‌نمایند که البته از کندر خالص نامرغوبتر است.

توضیح: سانداراک را که به فارسی سندروس می‌گویند صمغ رزینی است که در اثر شکاف در تنه بعضی از درختان تیره کاج به دست می‌آید از جمله درخت *Callitris quadrivalvis Vent* که مترادف آن *Thuja articulata* Vahl می‌باشد.

درختی است به بلندی 5-6 متر که در شمال آفریقا می‌روید. رزین سندروس در حدود 1 درصد اسانس مرکب از پینن و دیپانتن دارد و بعلاوه دارای ماده تلخ نیز می‌باشد. از گونه‌های دیگری از همین خانواده به نام *C. robusta* R.Br. و *C. verrucosa* R.Br. و چند درخت دیگر نیز سانداراک گرفته می‌شود. سانداراک تقریباً مصرف درمانی ندارد و در ورنی سازی مصارف صنعتی دارد و چون ارزان است گاهی با کندر مخلوط می‌شود. از سایر *Thuja* ها نیز صمغ سانداراک گرفته می‌شود.

در مورد انواع کندر در کتب طب سنتی شرقی آمده است که کندر مایل به قرمز را کندر مذکر و کندر سفید را کندر مؤنث گویند ولی در مدارک علمی غربی که مبتنی بر مطالعات گیاه‌شناسان است آمده است که کندر مذکر که *Encens melle* گفته می‌شود

معارف گیاهی، ج6، ص: 253

صمغ رزینی است که از گیاه *Boswellia carterii* گرفته می‌شود و کندر مؤنث که به فرانسوی *Encens femelle* گفته می‌شود، صمغ رزینی است که از سرو به نام علمی *Juniperus lycia Pall* و همچنین از سروی به نام *Juniperus thurifera* گرفته می‌شود. گونه اخیر را به فرانسوی *Genevrier porte-encens* می‌نامند. سروی است به بلندی 8-10 متر که در آفریقای شمالی در تونس انتشار دارد. کندر از اعصار کهن مورد شناخت بشر بوده است و به عنوان بخور معطر از سوزاندن آن استفاده می‌شده و هنوز هم در معابد و در دیرها و کلیساهای مسیحیان در مراسم مذهبی کاتولیکها دود می‌شود. کندر در اتر، کلروفورم و اسانس ترپانتین حل می‌شود. در آب فقط قسمتی از آن حل می‌شود و محلول کندر در آب مانند سایر صمغهای رزینی به صورت شیر درمی‌آید.

ترکیبات شیمیایی

از نظر ترکیبات شیمیایی کندر دارای حدود 25 درصد صمغ غیر محلول در الکل و یک رزین و مقدار اسانس است. قسمت غیر محلول آن در الکل دارای مواد آرابین¹ و باسورین است و قسمت محلول آن در الکل دارای رزینی به نام اولیبانورزن²، یک اسید آزاد به نام اسید بوسولیک³، یک ماده تلخ و اسانس می‌باشد.

¹ (1) Arabine.

در اسانس کندر علاوه بر پینن، دیپانتن و فلاندرن^۴ مقداری از یک نوع الکل به نام اولیبانول^۵ می‌باشد.

خواص - کاربرد

در هند از کندر به عنوان معرق، مدّر، قابض و قاعده‌آور استفاده می‌شود و در موارد روماتیسم و ناراحتی پوستی و بیماری‌های عصبی تجویز می‌شود.

از نظر حکمای طب سنتی کندر گرم و خشک است و از نظر خواص آن معتقدند که خشک‌کننده و قابض و بندآورنده خون است. گازها را تحلیل می‌برد و برای

معارف گیاهی، ج 6، ص: 254

تقویت حافظه نافع می‌باشد. از خونریزی‌های خارجی و خونروی از سینه جلوگیری می‌کند. اگر با مصطکی خورده شود، صاف‌کننده صدا و آواز است و خفقان را رفع می‌کند و اگر با صمغ عربی خورده شود برای رفع بدبویی بینی و تنگی نفس و سرفه مزمن رطوبی نافع است. اگر با عسل خورده شود برای رفع فراموشی مفید است. اگر تا چند روز هر روز 3 گرم آن را در آب بخیسانند و ناشتا بخورند برای رفع فراموشی و زیادی بلغم مفید است. مالیدن آن مخلوط با عسل به چشم برای التیام جراحات چشم و جذب خون‌مردگی آن در رفع درد چشم و خارش و جرب و گرد آن برای التیام زخم‌های بد چشم بسیار نافع است. به‌طور خودرو کندر را حکمای طب سنتی یکی از مفیدترین داروها برای بیماری‌های چشم می‌دانند. اگر با شراب شیرین مخلوط شود و چند قطره از آن در گوش ریخته شود، برای تسکین درد گوش نافع است و اگر با شکر خورده شود برای ضعف معده و تحلیل و نفخ گازهای غلیظ و خشک کردن رطوبتها، تحریک هاضمه، بند آوردن قی، اسهال خونی و خونریزی از مقعد، بواسیر و رحم مفید است. استفاده از ضماد آن با سرکه برای ناراحتی‌های خاصی که انسان در آن موارد، احساس می‌کند مورچه روی بدنش راه می‌رود، نافع است. ضماد آن با روغن زیتون و عسل برای درد مفاصل و دردهای سرد و درد استخوانها که مزمن شده باشد و با روغن کنجد برای تحلیل ورم‌های سفت مفید است. اگر کندر را با زرده تخم‌مرغ عسلی بخورند برای ازدیاد نیروی جنسی، افزایش تولید اسپرم مفید است خصوصاً اگر با جوزبوا و بسباسه خورده شود. مقدار خوراک آن تا 2 گرم و

2) Olibanoresene.

3) Boswellic acid.

4) Phellandrene.

5) Olibanol.

اسراف در خوردن آن موجب سوزانیدن خون و بلغم می‌شود. در گرم‌مزاجها ایجاد سردرد و مالیخولیا و جنون می‌نماید در این موارد باید شیربرنج خورد و از ادامه خوردن کندر صرف‌نظر نمود.⁶

⁶ میر حیدر، حسین، معارف گیاهی، 8جلد، دفتر نشر فرهنگ اسلامی - تهران، چاپ: هفتم، 1385 ه.ش.